

RELIGIA JAKO PANACEUM NA SAMOTNOŚĆ. DZIAŁALNOŚĆ KATOLICKICH PORTALI RANDKOWYCH

Religion as a panacea to loneliness. Activity of Catholics date websites

Streszczenie

Przedmiotem rozważań są chrześcijańskie inicjatywy mające na celu redukcję samotności wśród osób żyjących w pojedynkę, czyli singli. W XXI wieku, zwanym „epoką singli”, coraz więcej osób napotyka trudności w znalezieniu partnera życiowego. Skutkiem nieudanych poszukiwań jest wzmagająca się samotność. Szansą na przezwycięzenie osamotnienia są zyskujące na popularności działania podejmowane w imię wartości religijnych, do których należy chrześcijańskie rozumienie miłości, małżeństwa i rodziny. Celem tego typu inicjatyw jest nawiązywanie relacji interpersonalnych przez ludzi dzielących podobne wartości, w tym wypadku mających taki sam światopogląd religijny. Każdemu ze spotkań towarzyszy pierwiastek religijny, tj. oprócz rozmów osoby zainteresowane tego typu przedsięwzięciem uczestniczą także we mszach św., wspólnym rozważaniu Pisma Świętego oraz w modlitwie różańcowej. Niektóre z portali proponują także wakacyjne wyjazdy integracyjne w góry, spływy kajakowe, wycieczki rowerowe, dancingi, pielgrzymki czy wyjścia do kina. Niniejsze zjawisko zostanie zaprezentowane na podstawie badań przeprowadzonych metodą danych zastanych (*desk research*). Analizie poddane zostały katolickie portale randkowe.

Słowa kluczowe: samotność, katolickie portale randkowe, single, osamotnienie, życie w pojedynkę

Abstract

The article presents Catholic's date websites, whose main aim is to reduce loneliness of the single people. In the XXI century, which is called „the period of the single”, more and more people have difficulties with finding a life partner. The result of unsuccessful searches of boyfriend or girlfriend is increased loneliness. The opportunity to overcome isolation can be found in religious activities such as Catholic perception of love, marriage or family, which are recently more and more popular. The main aim of such acts is to initiate relationships with people who has the same Catholics values. Each meeting has a religious meaning, for example people participate together in a mass, rosary prayer or gather together to read the Bible. Some of catholic date websites offer also holiday trips in the mountains, kayaking, bike tours, pilgrimage or going to the movies. Aforementioned phenomenon will be addressed with a desk-research method used to explore Catholics date websites.

Keywords: loneliness, Catholic date websites, single, isolation, single-handedly life

Wprowadzenie – singlizm jako sytuacja życiowa jednostki

Przed przejściem do głównego wątku podjętych rozważań, tj. działalności katolickich portali randkowych, krótko zostanie omówione zjawisko singlizmu jako codziennej sytuacji życiowej jednostki. Terminem tym najczęściej określa się egzystowanie w pojedynkę, samodzielnie. Jednakże w literaturze przedmiotu na próżno możemy szukać tej jednej jedynej, powszechnie obowiązującej definicji tego pojęcia. Innymi słowy,

w literaturze socjologicznej spotykamy się z wielością ustaleń terminologicznych odnośnie do singlizmu. Jedną z badaczek tej problematyki, Aldona Żurek, uważa, że pojawiający się wokół tego pojęcia zamęt definicyjny jest spowodowany trzema zasadniczymi czynnikami. Po pierwsze, główne terminy z niniejszej płaszczyzny badawczej, tj. singiel, singlizm, singlostwo, utrwały się w społecznej świadomości przede wszystkim z uwagi na liczne publikacje prasowe oraz audycje radiowe i telewizyjne – co warto podkreślić – nierzadko pozbawione odniesienia naukowego. Po drugie, dyscypliny naukowe, których przedmiotem zainteresowania był singlizm, wypracowały swoje własne, niezależne od innych stanowisko dotyczące sposobu rozumienia kategorii życia w pojedynkę. W końcu, po trzecie, pojawiająca się w polskim dyskursie socjologicznym luka definicyjna w obszarze singlizmu wynika także z tego, że kategoria osób podejmujących taki styl życia przez ostatnie dziesięciolecia znajdowała się poza głównym nurtem refleksji socjologicznej nad zjawiskami i procesami zachodzącymi w polskim społeczeństwie. Warto przy tym nadmienić, że problematyka singlizmu wzbudziła zainteresowanie socjologów relatywnie późno w porównaniu z publikacjami medialnymi, książkami i filmami fabularnymi (Żurek 2008: 19). W celu lepszego uchwycenia różnorodności analizowanego pojęcia, poniżej zostaną zaprezentowane wybrane definicje spotykane w literaturze przedmiotu.

Jeden z protoplastów badań nad singlizmem, Amerykanin Peter Stein, formułuje jego bardzo ogólną definicję, stwierdzając, że mianem singla należy określać mężczyzn i kobiety, którzy nie są aktualnie w „wyłącznej” relacji natury hetero- lub homoseksualnej (Paprzycka 2013: 94-95). Co warto podkreślić, badacz ten przyjmuje jedno (obecny status związku), aczkolwiek bardzo rozbudowane kryterium definicyjne, zaliczając w poczet singli osoby, które nigdy nie zawarły związku małżeńskiego, osoby, których związek z różnych powodów uległ rozpadowi, te, które żyją w konkubinatach typu LAT (czyli *living apart together*, tj. razem, ale oddzielnie)¹. Wśród innych definicji niniejszego terminu warto przytoczyć także tę autorstwa amerykańskiej socjolog E. Kay Trimberger. Badaczka ta zalicza do kategorii singli bardzo rozbudowany krąg osób, począwszy od jednostek mieszkających w jednoosobowych gospodarstwach domowych lub z krewnymi czy z osobami niespokrewnionymi, poprzez te, które są pannami i kawalerami, skończywszy na rozwiedzionych, bezdzietnych i posiadających dzieci. Trimberger, co warto dodać, zalicza do grona singli także osoby, które nigdy nie były w żadnym związku, oraz te, które nie utrzymują obecnie z nikim tzw. relacji romantycznej², tj. trwałego związku o charakterze intymnym (Czernecka 2014: 53).

Spośród polskich naukowców zajmujących się tą problematyką warto przytoczyć dwie definicje autorstwa wspomnianych wcześniej badaczek: Aldony Żurek oraz Julity Czerneckiej. Według A. Żurek³ singlami są osoby, które nie podjęły jeszcze decyzji o zmianie swojego stanu cywilnego, te, które w wyniku nieszczęśliwych okoliczności losowych zostały postawione przed koniecznością samotnego i samodzielnego życia, oraz osoby, które same zdecydowały o takim losie, tj. w sposób świadomy wybrały życie w pojedynkę. Żurek nadmienia, że tę kategorię społeczną stanowią osoby w bardzo zróżnicowanych przedziałach wiekowych, tj. zarówno bardzo młode (jeszcze uczące się lub studiujące), w kwiecie wieku, jak i te będące w fazie starości (Żurek 2005: 77).

Czernecka prezentuje z kolei jedną z najbardziej ekskluzywnych definicji singlizmu, z jaką można się spotkać w literaturze przedmiotu, zaliczając do grupy osób egzystujących w pojedynkę wyłącznie osoby młode, tj. w wieku 25-40 lat, niebędące obecnie w stałym związku, te, które mieszkają w dużych ośrodkach miejskich, nie mają dzieci, legitymują się wyższym wykształceniem oraz posiadają samodzielność finansową. Co ważne, podejmowanie samotnego życia przez te osoby jest wyłącznie spowodowane ich wolnym i świadomym wyborem (Czernecka 2009: 140).

Na kanwie ustaleń terminologicznych wydaje się, że warto zaproponować własną, autorską definicję terminu „singiel”. W opinii autora tekstu mianem singla określane mogą być osoby niebędące w bliskiej relacji interpersonalnej, tj. w związku z osobą płci przeciwnej, zarówno jeśli chodzi o związki sformalizowane, tj. związek małżeński, jak i związki natury nieformalnej, tj. konkubinaty, oraz związki typu *living apart together*.

¹ Relacja typu *living apart together* polega na tym, że osoby są w związku, ale nie mieszkają razem.

² W tym rozumieniu chodzi o relację miłosną, seksualną charakterystyczną dla osób będących w związku.

³ Badaczka ta proponuje zastąpienie pojęcia singlizmu terminem „samotność życiowa” z uwagi na to, że jest to sytuacja, która może dotknąć jednostkę na każdym etapie jej życia i w każdym wieku.

Wobec powyższego za singla uznaje się zarówno osoby, które wybrały taki sposób życia na podstawie świadomego, wolnego wyboru, jak i te, które zostały singlami wskutek nieszczęśliwych okoliczności losowych, tj. w związku ze śmiercią partnera życiowego czy też w wyniku rozwodu. W kontekście przyjętej definicji, co warto podkreślić, nie obowiązują żadne ramy wiekowe, singlem może być zarówno osoba bardzo młoda, jak i w sędziwym wieku. Jedynym niepodważalnym kryterium jest prowadzenie życia w pojedynkę. Dla dalszych rozważań na temat singlizmu przyjęto definicję zaproponowaną przez autora artykułu.

Samotność a osamotnienie – relacja

Niewątpliwie jednym z przejawów życia w pojedynkę jest towarzyszące jednostce poczucie osamotnienia. Polski socjolog Jan Szczepański określa tym terminem brak kontaktu człowieka z innymi ludźmi oraz z samym sobą (Szczepański 1988: 21). Dorota Sieńko natomiast definiuje to pojęcie jako stan subiektywny jednostki, z którym może się wiązać np. śmierć bliskiej osoby. Według niej osamotnienie należy postrzegać w kategoriach uniwersalnych, ponieważ uczucie to może wystąpić na każdym etapie ludzkiego życia i w każdym wieku. Ponadto zjawiska tego można doświadczyć w każdej sytuacji i w każdym miejscu, np. w domu rodzinnym, w szpitalu czy też w ośrodku pomocy społecznej. Do najważniejszych przyczyn osamotnienia badaczka zalicza: starość, odrzucenie, niepełnosprawność, chorobę (Sieńko 2014: 544-545).

W potocznym nazewnictwie osamotnienie jest często błędnie utożsamiane i mylone z innym bardzo podobnym, aczkolwiek nie tożsamym pojęciem, jakim jest samotność (Szczepański 1988; Sieńko 2014). Według Czesława Tarnogórskiego samotność stanowi stan ludzkiej egzystencji niepodobny do innych, który jest determinowany przez indywidualne przeżycia i doświadczenia jednostki. W jego opinii samotność ludzka jest wynikiem świadomej i wolnej decyzji jednostki, stanowiąc jej dobrowolny wybór z uwagi na wartości wyższe, jak: poświęcenie się działalności naukowej lub artystycznej, powołanie do kapłaństwa, poświęcenie się osieroconym dzieciom kogoś z rodzeństwa czy też egzystowanie w pełnej rodzinie, aczkolwiek istniejącej tylko formalnie (Tarnogórski 1988: 4-5).

Dla Adama Zycha samotność to z kolei „stan psychiczny odczuwania braku bliskiej osoby lub towarzystwa oraz opuszczenia przez innych ludzi, bądź życie w izolacji od innych osób, bez bliskich, rodziny, przyjaciół czy znajomych” (Zych 2001: 192).

Jan Zimny uważa, że zjawisko samotności trzeba rozpatrywać z perspektywy interdyscyplinarnej. Badacz ten dokonuje rozróżnienia dwóch rodzajów samotności. Pierwszy stanowi samotność związana z nieobecnością innych ludzi w środowisku jednostki – jako przykład podaje sytuację rozbitka na bezludnej wyspie oraz więźnia przetrzymywanego w zakładzie karnym w całkowitej izolacji. Drugi rodzaj samotności wiąże się natomiast z brakiem bliskiej osoby. W związku z tym ten typ samotności często bywa określany jako samotność emocjonalna. Sytuację tę charakteryzuje samotność w tłumie, czyli powierzchowne, płytkie relacje interpersonalne, pozbawione ciepła, czułości i zaangażowania emocjonalnego (Zimny 2014: 5). Przywoływany powyżej J. Szczepański definiuje samotność jako stan, w którym jednostka przebywa sama ze sobą i jest przy tym skoncentrowana na sprawach rozwoju swojego wewnętrznego świata (Szczepański 1988: 21).

Reasumując, pojęcia samotności i osamotnienia, pomimo podobnego znaczenia, nie mogą być rozumiane synonimicznie, przede wszystkim ze względu na trzy zasadnicze różnice. Po pierwsze, samotność może zarówno przybierać formę negatywną, jak i posiadać wymiar pozytywny, podczas gdy osamotnienie jest wyłącznie negatywnym zjawiskiem. Marian Filipak dowodzi, że można oceniać samotność w kategoriach konstruktywnych, jednakże jest to możliwe wyłącznie wtedy, gdy jednostka w sposób dobrowolny i w pełni świadomy decyduje się na wybór takiego stanu. Co więcej, musi on być umotywowany pozytywnie. Według niego każdy inny przypadek nakazuje postrzegać samotność z perspektywy negatywnej (Filipak 2013: 102). Wacław Kędzior twierdzi z kolei, że samotność może w pozytywny sposób oddziaływać na jednostkę wtedy, gdy prowadzi do twórczego rozwoju, dokonania pewnych osobistych rozliczeń, koncentracji myśli czy też zbudowania intymnej relacji z Bogiem. Postrzeganie samotności z takiego punktu widzenia może wytworzyć zupełnie nowe spojrzenie jednostki na otaczającą ją rzeczywistość i przeżywanie własnej egzystencji (Kędzior 2014: 699). Po drugie, pojęcia te przyjmują odmienny wymiar w kontekście sytuacyjnym, tzn. samotność jest stanem obiektywnym, osamotnienie natomiast subiektywnym (Sieńko 2014: 544). Po trzecie, jak zauważa

D. Sieńko, samotność charakteryzuje brak kontaktu z rodziną bądź innymi bliskimi osobami, osamotnienie zaś najczęściej występuje po stracie bliskiej osoby (Sieńko 2014: 544).

Religijny model miłości

W doktrynie Kościoła katolickiego miłość stanowi fundament budowania wzajemnej relacji pomiędzy kobietą a mężczyzną. W efekcie prowadzi do ich jedności, bowiem stają się wówczas jednym ciałem (Rdz 2,24). Małżeństwo określa się jako zalegalizowany prawnie w Kościele katolickim związek kobiety i mężczyzny (KKK 1631: 331; Mariański 2014). Skutkiem zawarcia małżeństwa jest powstanie więzła małżeńskiego, tj. wieczystej i wyłącznej relacji łączącej małżonków (KKK 1638: 387). Jan Paweł II w liście *Mulieris Dignitatem*, wydanym w 1988 roku z okazji Roku Maryjnego, rozważa kwestie dotyczące współczesnej kobiety, zastanawiając się nad jej godnością i powołaniem. Papież odwołuje się m.in. do obrazu małżeństwa widniejącego w Księdze Rodzaju, uznając, że jest ono najbardziej pierwotnym sakramentem, w którym kobieta i mężczyzna zostali powołani do życia na obraz i podobieństwo Boga. Jan Paweł II stwierdza, powołując się na Księgę Rodzaju i List do Efezjan, że godność kobiety winna być mierzona porządkiem miłości. W rzeczywistości godność kobiety stanowi porządek sprawiedliwości i miłości (Jan Paweł II 1988). Papież konstatuje, że „tylko osoba może kochać i tylko osoba może być kochana” (Jan Paweł II 1988). To ontyczne stwierdzenie zawiera także pierwiastek etyczny, bowiem miłość jest powinnością ontyczną i etyczną jednostki. Osoba powinna doświadczać miłości, dlatego że tylko miłość odpowiada temu, kim jest osoba (Jan Paweł II 1988). Miłość małżeńska ze swej natury wymaga od małżonków nienaruszalnej wierności, dlatego też Kościół katolicki traktuje cudzołóstwo, rozwód, poligamię i wolny, partnerski związek jako poważne wykroczenie przeciw godności małżeństwa (KKK 1646, 2400: 389, 540).

Miłość, zwłaszcza od okresu romantyzmu, znajduje się w sferze zainteresowań badaczy różnych dyscyplin naukowych. Problematyką tą zajmują się przedstawiciele nauk społecznych, w tym psychologowie, socjologowie, filozofowie, ale także dyscyplin teologicznych. Z punktu widzenia katolickiej nauki społecznej na szczególną uwagę zasługuje przede wszystkim personalistyczny model miłości w koncepcji papieża Jana Pawła II (Chudy 2005/2006)⁴. Dla Karola Wojtyły najważniejszą zasadą małżeńską jest monogamiczność, tj. związek jednej kobiety z jednym mężczyzną oraz nierozzerwalność związku małżeńskiego. Ostateczną podstawą, a zarazem pierwszym źródłem tej zasady jest norma personalistyczna. Rozwiązania inne niż ścisła monogamia są niezgodne z normą personalistyczną i nieakceptowane przez doktrynę Kościoła katolickiego. Jest to spowodowane tym, że osoba, a zwłaszcza kobieta, zostaje wówczas postawiona w sytuacji przedmiotu użycia dla drugiej jednostki – mężczyzny. Kazus małżeństwa w tym wypadku jest postrzegany przez pryzmat zasady miłowania osoby, czyli traktowania jej w sposób odpowiadający takiemu bytowi, jakim jest osoba (Wojtyła 1982: 189). W swych rozważaniach Karol Wojtyła wielokrotnie głosił, że miłość powinna być oparta na trwałym fundamencie, tj. na godności i wartości drugiego człowieka (Kalisz 2013). Papież wielokrotnie przestrzegał przed hedonistycznym ujęciem miłości, której jedynym celem jest dostarczenie przyjemności fizycznej (Kalisz 2013). Jan Paweł II dostrzegał wzajemną zależność między miłością a odpowiedzialnością, tłumacząc tę relację w następujący sposób: odpowiedzialność za miłość rodzi odpowiedzialność za osobę (Kalisz 2013). Karol Wojtyła w jednym ze swoich najważniejszych dzieł pt. *Miłość i odpowiedzialność* dowodzi, że słowo „miłość” nie jest jednoznaczne (Wojtyła 1982: 69). W przyjętym przez papieża rozumieniu oznacza ona uczucie, jakim obdarzają się wzajemnie dwie osoby przeciwnej płci. Punktem wyjścia rozważań nad miłością jest założenie, że zawsze stanowi ona jakieś wzajemne odniesienie osób, które opiera się z kolei na pewnym stosunku do dobra. W trójskładnikowej, metafizycznej koncepcji miłości należy wyróżnić: upodobanie, pożądanie, życzliwość (Wojtyła 1982: 69).

Pierwszym elementem w ogólnej analizie miłości jest upodobanie. Wojtyła określa tym terminem „przedstawianie się jako pewne dobro” (Wojtyła 1982: 70). Upodobanie ściśle wiąże się z poznaniem umysłowym i oparte jest na wrażeniu. W upodobaniu można dostrzec już pierwsze przejawy zaangażowania poznawczego podmiotu w stosunku do przedmiotu, tj. mężczyzny do kobiety i na odwrót (Wojtyła 1982: 70).

⁴ Koncepcja filozoficzna Karola Wojtyły jest określana mianem filozofii personalistycznej.

Drugi z aspektów metafizycznej analizy miłości stanowi pożądanie. Łacińska etymologia *amor concupiscentiae* wskazuje na to, że miłość zawiera się w pożądaniu. Jan Paweł II sygnalizuje, że pożądanie należy do tej samej istoty miłości, jaka rodzi się pomiędzy kobietą a mężczyzną. Ma to związek z ontologicznym charakterem człowieka, który jako byt ograniczony nie jest samowystarczalny i do poprawnego funkcjonowania potrzebuje innych bytów, czyli ludzi. Płeć stanowi w owym rozumieniu miłości pewne ograniczenie, które sprawia, że człowiek potrzebuje osoby płci przeciwnej do uzupełnienia swojego bytu. Ta ontyczna potrzeba najpełniej ujawnia się w postaci popędu seksualnego. Na fundamencie tego popędu wyrasta miłość osoby do osoby. Uczucie to jest miłością pożądania, ponieważ wypływa z potrzeby, a zmierza do znalezienia dobra, którego brak. Takim dobrem jest dla mężczyzny kobieta, a dla kobiety – mężczyzna (Wojtyła 1982: 75-77).

Trzeci, ostatni składnik metafizycznej analizy miłości tworzy życzliwość. Miłość oparta wyłącznie na pożądaniu nie stanowi pełnej istoty miłości. Żeby mówić o kompletnej miłości w ujęciu metafizycznym, trzeba uwzględnić także altruistyczny stosunek osoby do osoby. W tym wypadku chodzi o to, że nie wystarczy tylko pragnąć osoby jako dobra dla siebie, tylko trzeba ponadto i nade wszystko pragnąć również jej dobra. Jan Paweł II nadmienia, że uczucie, jakim obdarzamy drugiego człowieka, powinno być życzliwe, w przeciwnym razie będzie opierać się wyłącznie na egoistycznych pobudkach, co sprawi, że nie będzie go można nazywać już miłością. W naturze miłości, co jest warte podkreślenia, istnieje ścisła łączność pomiędzy pożądaniem a życzliwością. Życzliwość oznacza w miłości bezinteresowność. Życzliwe postępowanie w miłości przybliża także do tego, co stanowi „czystą istotę” miłości. Miłość dwojga ludzi, w tym przede wszystkim w małżeństwie, powinna zmierzać do życzliwości (Wojtyła 1982: 77-78).

Psycholog, ks. Marek Dziewiecki uważa, że dopełnieniem miłości łączącej kobietę i mężczyznę jest zawarcie małżeństwa. Nie każdy człowiek jest jednak gotowy do tego, by zawrzeć sakramentalny związek z osobą płci przeciwnej. Ksiądz Dziewiecki twierdzi, że na zawarcie małżeństwa powinny decydować się wyłącznie osoby, które są dojrzałe i szczęśliwe. To właśnie żyjąc razem w małżeństwie, małżonkowie powinni stawać się ludźmi jeszcze bardziej dojrzałymi i jeszcze bardziej szczęśliwymi. Gwarancją trwałości zarówno małżeństwa, jak i podstawowej komórki społecznej, jaką jest rodzina, jest solidny fundament. Dlatego też nie powinno się wstępować w związek małżeński tylko po to, by ratować kogoś, kto jest w kryzysie (Dziewiecki 2007: 74). Małżeństwo stanowi zdecydowanie najsilniejszą więź, jaka może zaistnieć pomiędzy kobietą a mężczyzną. Wśród ludzi niedojrzałych do małżeństwa dominuje pogląd, że jego zawarcie oznacza rezygnację z własnej wolności, podczas gdy więź małżeńska jest podstawową formą osiągnięcia pełnej wolności. Warunkiem życia w wolności jest zdolność ofiarowania naszej wolności komuś, kto zdecydował się zaryzykować swoją własną wolność, łącząc się z nami na zawsze i dzieląc z nami swe radości i strapienia (Dziewiecki 2006a: 76).

Miłość łącząca kobietę i mężczyznę w małżeństwie powinna być niezawodna, tzn. oparta na wzajemnej wierności i odpowiedzialności, a nie na pożądaniu czy zauroczeniu. Ponadto miłość powinna wypływać z bezinteresowności, tzn. człowiek potrzebuje doświadczenia, że jest kochany przez osobę płci przeciwnej tylko dlatego, że istnieje, a nie dlatego, że może stać się mężem lub żoną tej osoby (Dziewiecki 2007: 72). Miłość małżeńska stanowi taką miłość, jaką tylko Bóg mógł zaplanować i zaproponować człowiekowi. Małżeństwo zakłada bowiem miłość wierną, wyłączną, nieodwołalną, płodną, odważną (Dziewiecki 2006b: 111). To właśnie miłość składająca się z tych komponentów jest wyrazem niezwyklej relacji pomiędzy kobietą a mężczyzną, zwanej przyjaźnią. Uczucie łączące kochające się osoby sprawia, że opuszczają one dom rodzinny i rodzeństwo i pobierając się, zawierają sobie nawzajem na zawsze swój los, a także los ich przyszłego potomstwa. Dwoje małżonków stanowi jedno (Dziewiecki 2007: 72).

Niestety życie człowieka nie zawsze stanowi pełnię szczęścia i niekończące się pasmo sukcesów. Gorsze chwile przytrafiają się także w małżeństwie. Zdaniem ks. Dziewieckiego współcześnie możemy zaobserwować trzy główne zjawiska zagrażające szczęściu i trwałości małżeństwa i rodziny. Należą do nich: zawieranie małżeństwa przez osoby niedojrzałe, egzystowanie w partnerskich, wolnych związkach oraz próba zastąpienia relacji małżeńskiej związkiem o naturze homoseksualnej (Dziewiecki 2006b: 113).

Pierwsze z przywoływanych zagrożeń dotyczy ludzi, którzy w momencie zawarcia związku małżeńskiego nie wykazują odpowiedniej dojrzałości, tzn. nie dorośli jeszcze do miłości nieodwołalnej, wiernej i płodnej, myląc tym samym miłość z zakochaniem się czy z pożądaniem. Ponadto ludzie ci nie są zdolni do pracowitości, odpowiedzialności i stawania się darem dla innych. Niezwykle niebezpiecznym zjawiskiem jest tzw.

kradzież sakramentu małżeństwa. Mamy z nią do czynienia wówczas, gdy ktoś przyjmuje od drugiej osoby przysięgę małżeńską, a sam nie zamierza jej dochować. Taka relacja nieodzownie prowadzi do rozczarowania i cierpienia, gdyż związek zamiast na miłości zbudowany jest na manipulacji, egoizmie lub cynizmie (Dziewiecki 2006b: 114).

Drugą zasadzką dla szczęśliwego małżeństwa są tzw. wolne związki. Są to relacje, które nie są zalegalizowanie prawnie poprzez zawarcie małżeństwa. Ksiądz Dziewiecki uważa, że tego typu relacje międzyludzkie są nacechowane wieloma sprzecznościami, ponieważ prowadzą do dramatycznych rozczarowań poprzez to, że są egoistyczne, nietrwałe, niepewne i niepłodne (Dziewiecki 2006b: 114).

Ostatnim z przywoływanych przez niniejszego badacza zagrożeń dla współczesnych małżeństw są związki homoseksualne. Jego zdaniem relacje o naturze homoseksualnej prowadzą do powstania zaburzeń psychicznych (homoseksualiści przeżywają zablokowania psychiczne, które powodują, że nie potrafią oni nawiązać bliskiej relacji z osobami przeciwnej płci), są wątpliwe z perspektywy biologicznej (dlatego że homoseksualiści nie mogą wydać na świat potomstwa), egoistyczne w wymiarze społecznym (gdyż największy wkład w rozwój i przyszłość społeczeństwa mają rodzice, którzy w procesie socjalizacji pierwotnej przekazują dzieciom podstawowe normy i wartości) oraz niemoralne z punktu widzenia etycznego (ponieważ Bóg powołał do miłości kobietę i mężczyznę, a nie osoby tej samej płci) (Dziewiecki 2006b: 115-116).

Ksiądz Dziewiecki przywołuje religijne wzory osobowościowe jako godne naśladowania przez ludzi wierzących. Dla współczesnych mężczyzn winna to być osoba św. Józefa, zaś dla dzisiejszych kobiet postawa Maryi. Jego zdaniem św. Józef powinien być uważany za autorytet mężczyzny w XXI w. z kilku powodów. Po pierwsze dlatego, że nie wyparł się dziecka, którego nie był ojcem, tym samym udowadniając że nie ma miłości małżeńskiej bez miłości rodzicielskiej. Po drugie z uwagi na to, że miał odwagę zmierzyć się z prawdą o sobie, szukać swego powołania i realizować je w sposób prawdziwie heroiczny, zawierając przy tym swoje życie Bogu i ufając bliźnim. Ponadto jego postawę cechowała bezinteresowność, wewnętrzny spokój, refleksyjność oraz głęboka empatia wobec problemów drugiego człowieka (Dziewiecki 2005: 53-54). Maryja natomiast jest stawiana za wzór dla współcześnie żyjących kobiet przede wszystkim dlatego, że stanowi uosobienie miłości wcielonej, która wyraża się poprzez fizyczną obecność (była stale obecna w życiu swego męża Józefa i Syna Jezusa), ofiarną pracowitość oraz poprzez macierzyńską czułość.

Katolickie portale randkowe

Jednym z usankcjonowanych religijnie, a zarazem w pełni nowoczesnych sposobów na przezwycięzenie samotności jest działalność katolickich portali randkowych. Można zaryzykować stwierdzenie, że funkcjonowanie portali randkowych o proweniencji katolickiej ma podwójną użyteczność – interpersonalną i społeczną, gdyż z jednej strony dzięki temu single mogą znaleźć miłość, a z drugiej – mają szansę na nawiązanie nieprzełotnych relacji z większą liczbą osób, co z pewnością przyczynia się do tego, że nie czują się aż tak samotni.

Jednym z najstarszych portali randkowych o profilu chrześcijańskim (jego geneza sięga 2005 r.), a zarazem cieszącym się największą popularnością wśród osób żyjących w pojedynkę jest serwis Przeznaczeni.pl⁵. Obecnie korzysta z niego ponad milion użytkowników, a w każdym miesiącu loguje się na stronie internetowej blisko 200 tys. osób. Inicjatorzy koncepcji chwalą się nadzwyczajną skutecznością, informując, że za pośrednictwem ich serwisu poznało się 16,5 tys. par, zawarto 5,7 tys. małżeństw oraz narodziło się dzięki temu 9 tys. dzieci. Biorąc pod uwagę same statystyki, Przeznaczeni.pl to niekwestionowany lider wśród katolickich portali randkowych. Warto dodać, że za swoją dotychczasową działalność portal otrzymał w 2014 r. dwie prestiżowe nagrody *Date Awards* w dwóch kategoriach: najlepszy projekt i technologia wykonania serwisu.

Hasło przewodnie niniejszego projektu („Łączymy ludzi z wartościami”) nawiązuje do wartości uniwersalnych szczególnie cenionych przez organizatorów akcji, zaliczając się do nich m.in. miłość, przyjaźń, wierność, uczciwość, rodzina. Warto wspomnieć, że omawiany portal cieszy się dużą popularnością i uznaniem nie tylko w środowisku singli, ale także wśród celebrytów. Ambasadorami całej akcji są osoby publiczne, m.in. aktorzy, dziennikarze, duchowni. Portal promują takie osoby, jak: Małgorzata Kożuchowska, Szymon

⁵ Jest on największą w Europie i drugą pod względem liczebności społecznością singli na świecie.

Hołownia, Przemysław Babiarz, Paulina i Maciej Kurzajewscy, Karolina Kozak, o. Ksawery Knotz, siostra Małgorzata Chmielewska, Jan Pospieszalski.

Poza fundamentalnym celem akcji, jakim jest nawiązanie miłosnej relacji interpersonalnej, na portalu znajduje się wiele informacji dotyczących więzi międzyludzkich, np. porady, jak skutecznie nawiązać kontakt z osobą płci przeciwnej, jak zrobić dobre wrażenie podczas pierwszej randki i następnych, jak być atrakcyjnym mężczyzną i kobietą, jakich zasad trzeba przestrzegać podczas randki w restauracji, jakie umiejętności są niezbędne do stworzenia szczęśliwego związku itp. Jednym z podstawowych wydarzeń, aranżowanych przez portal Przeznaczeni.pl, co nie powinno dziwić, biorąc pod uwagę cel projektu, jest organizacja *speed dating*⁶, czyli szybkich randek. Podczas tych krótkich, trwających zaledwie kilka minut spotkań uczestnicy (kobieta i mężczyzna) mogą błyskawicznie ocenić, czy ich rozmówca przypadł im do gustu i czy chcą kontynuować z nim znajomość w przyszłości (zob. więcej: *Speed dating...; Pięć minut...*). Poza spotkaniami, które mają charakter matrymonialny, inicjatorzy niniejszego portalu organizują także spotkania typowo towarzyskie, jak: wspólna gra w kręgle, koncerty w filharmonii, karaoke, imprezy taneczne czy bale. Serwis organizuje także wiele wycieczek krajoznawczych, jak np. spływy kajakowe, wyjazdy na narty, rejsy statkiem. Mówiąc o działalności portalu Przeznaczeni.pl, nie sposób zapomnieć o stanowiących ważny punkt jego funkcjonowania katolickich inicjatywach. Do najważniejszych zaliczyć należy: msze święte, rekolekcje, celebrowanie Wigilii. Ciekawy punkt bogatej oferty programowej dla singli zamieszczonej na stronie internetowej Przeznaczeni.pl stanowią historie par, które poznały się za pośrednictwem niniejszego portalu⁷.

Kolejny portal randkowy mający katolickie przesłanie łączy się z inicjatywą Chrześcijańscy Single. Początki tego ruchu datuje się na styczeń 2015 r., kiedy Tomasz Sztreker powziął myśl o zorganizowaniu karnawałowej imprezy dla ludzi wyznających podobne wartości światopoglądowe. W tym celu pomysłodawca akcji założył na Facebooku fanpage oraz wykreował event. Ku zdziwieniu organizatora akcji spotkała się ona z bardzo dużym zainteresowaniem społecznym, bowiem jedynie w ciągu pierwszych czterech dni od upowszechnienia wydarzenia na portalu społecznościowym zapisało się na nie ponad 600 osób, a fanpage przekroczył 2 tys. polubień.

Na stronie internetowej Chrześcijańskich Singli można zapoznać się z głównym przesłaniem niniejszej inicjatywy. Jest ono następujące: „Chrześcijańscy single to odpowiedź nas – młodych katolików poszukujących męża lub żony na wizje związków, jakie narzuca nam współczesny świat”. Wydaje się, że główne hasło portalu „Wszystko zaczyna się od odrobiny wiary” może być rozumiane dwojako, bowiem z jednej strony nawiązuje ono do wartości fundamentalnej tej inicjatywy, tj. wiary w Boga, z drugiej zaś można zaryzykować stwierdzenie, iż odnosi się do równie ważnej kategorii, jaką jest nadzieja na to, że dzięki wyznawaniu wspólnych wartości można odnaleźć także miłość. Ruch ten sprzeciwia się konsumpcyjnemu modelowi współczesnych związków, niejednokrotnie identyfikowanych z kategorią miłości współbieżnej – *confluent love* (Giddens 2007). Inicjatorzy koncepcji tego portalu randkowego nie chcą tworzyć miłosnych relacji dwojga ludzi na wzór tych, jakie ukazywane są w mediach. Chodzi o takie związki, gdzie nie ma miejsca ani na miłość, ani na wierność, ani na uczciwość, liczy się natomiast zaspokajanie własnych potrzeb. Główną ideą, jaka im przyświeca, jest zbudowanie dojrzałej, odpowiedzialnej relacji kobiety i mężczyzny, w której obie strony zawsze będą mogły liczyć na wzajemne wsparcie partnera w trudnych chwilach życiowych. Ponadto single chcą dowieść, że prawdziwa miłość oparta na prawdzie, zaufaniu i szacunku do drugiej osoby istnieje i ma szansę stać się coraz silniejsza, jeżeli tylko zostanie wzmocniona wiarą i modlitwą. Projekt ten ma kilka podstawowych celów. Do najważniejszych należy niewątpliwie zaliczyć:

- a. znalezienie partnera na całe życie, tj. osoby, z którą chrześcijańscy single będą mogli założyć rodzinę, wychować dzieci i przekazać im w socjalizacji pierwotnej katolickie wartości;
- b. zintegrowanie środowiska singli, którzy wyznają chrześcijańskie wartości;
- c. ułatwienie nawiązania kontaktu osobom żyjącym samotnie;
- d. umożliwienie stawiania pierwszych kroków do stworzenia rodziny.

⁶ Geneza *speed dating* sięga 1998 r., wtedy też metodę tę zainicjował w USA Yaacov Deyo. Pierwsze spotkanie tego typu odbyło się w Pete's Cafe w Beverly Hills w 1998 r.

⁷ Zob. www.przeznaczeni.pl [dostęp: 3.11.2017].

Portal Chrześcijańscy Single posiada dwie generalne dewizy. Warto zasygnalizować, że są one wprawdzie odmienne, jednak znakomicie się uzupełniają, gdyż nawiązują do centralnego punktu zainteresowań ruchu, jakim jest oczywiście miłość. Pierwsza z nich – „Aby ta impreza była Twoją ostatnią w roli singla” – ma przede wszystkim wymiar towarzyski, gdyż odnosi się do organizowanych przez portal imprez zapoznawczych dla singli, ale zawiera także nadzieję na znalezienie „drugiej połówki”. Druga zaś – „Człowiek szuka miłości, bo w głębi serca wie, że tylko miłość może uczynić go szczęśliwym” – jest nawiązaniem do myśli papieża Jana Pawła II. Dewiza ta w sposób bezpośredni dotyka problematyki miłości jako fundamentalnej wartości egzystencjalnej.

Chrześcijańscy Single prowadzą działalność na wielu płaszczyznach. Wydaje się, że głównym projektem ruchu jest aranżowanie wspomnianych już *speed dating*, czyli szybkich randek. Przy okazji warto zaznaczyć, że w przypadku niniejszego portalu randkowego są one organizowane aż dla pięciu grup wiekowych: studenci, młodzi, standard, kwiat wieku oraz druga młodość⁸. Co najmniej raz w miesiącu odbywają się w klubach muzycznych specjalne imprezy taneczne i karaoke dla singli. Niezwykle ważny wymiar funkcjonowania stanowią katolickie akcje. W tym punkcie wyróżnić należy przede wszystkim msze święte w intencji znalezienia dobrego męża i żony oraz organizowane dwa razy do roku, w okresie Adwentu oraz Wielkiego Postu, rekolekcje. Portal inicjuje także wiele szkoleń, warsztatów i konferencji, podczas których osoby żyjące w pojedynkę mogą poznać tajniki wiedzy z zakresu relacji interpersonalnych. Uzupełnieniem działalności Chrześcijańskich Singli jest internetowy portal randkowy, na którym nawiązują znajomość osoby wyznające podobne wartości⁹.

Następnym portalem randkowym mającym katolickie korzenie i wartym szerszego przedstawienia jest inicjatywa Zapisanisobie.pl. Inauguracja działalności tego katolickiego portalu randkowego miała miejsce w 2007 r. W początkowym okresie funkcjonowania (w latach 2007-2012) korzystanie z portalu było bezpłatne. Obecnie portal skupia ponad 50 tys. aktywnych uczestników.

Główną misją portalu jest niesienie pomocy chrześcijanom w poszukiwaniach partnerów płci przeciwnej, ceniących podobne wartości religijne, co ma w konsekwencji przyczynić się do nawiązania przez nich bliskich relacji interpersonalnych, ich finalizację ma stanowić zawarcie związku małżeńskiego i wydanie na świat potomstwa. Przewodnią myślą tego ruchu jest maksyma zaproponowana przez francuskiego pisarza, autora książki *Mały Książę*, Antoine'a de Saint-Exupéry: „Dobrze widzi się tylko sercem, najważniejsze jest niewidoczne dla oczu”.

W porównaniu z omówionymi wcześniej inicjatywami portal ten nie ma aż tak bogatej oferty programowej, aczkolwiek podobnie jak *Przeznaczeni.pl* oraz *Chrześcijańscy Single* oferuje swoim użytkownikom możliwość udziału w katolickich randkach. Warto zaznaczyć, że w tego typu spotkaniach towarzyskich mogą wziąć udział zarówno single, jak i samotni rodzice, osoby po rozwodzie cywilnym bez zawartego ślubu kościelnego lub osoby, w przypadku których stwierdzono nieważność małżeństwa. Ponadto w katolickich randkach mogą uczestniczyć osoby wątpiące, poszukujące i mające problem z wiarą w Boga, ale szanujące chrześcijańskie wartości i światopogląd innych ludzi. Interesującą koncepcją wydaje się funkcjonowanie specjalnego forum dla singli. Dzięki niemu użytkownicy portali mogą nawiązać wzajemną (często początkową) relację za pośrednictwem Internetu. Forum może także służyć jako miejsce podtrzymywania więzi po nawiązaniu bezpośredniego kontaktu podczas katolickich randek¹⁰.

Jako ostatni spośród wybranych portali randkowych o proveniencji katolickiej zostanie omówiony portal *DlaSamotnych.pl*. Rozpoczął on swoją działalność w 2009 r. Warto wspomnieć, że serwis ten utworzony został w diecezji warszawsko-praskiej, a jego hasło przewodnie „Pokonaj samotność ze świętym Józefem” nieprzypadkowo odwołuje się do św. Józefa, dlatego że właśnie ten święty jest oficjalnym patronem portalu.

⁸ Do kategorii „student” są zaliczane osoby w wieku 18-25 lat. Grupę „młodzi” tworzą kobiety w kategorii wiekowej 22-30 lat oraz mężczyźni w przedziale wiekowym 24-32 lata. Do kategorii „standard” przypisuje się kobiety od 25 do 35 lat oraz mężczyzn w wieku 27-38 lat. Osoby w kwiecie wieku to single w wieku 35-45 lat. Do grupy „druga młodość” są zaliczani wszyscy single liczący powyżej 45 lat.

⁹ Zob. www.chrzescijanscysingle.pl [dostęp: 9.11.2017].

¹⁰ Zob. www.zapisanisobie.pl [dostęp: 12.11.2017].

Co więcej, na stronie internetowej portalu można znaleźć specjalną modlitwę do św. Józefa dla osób samotnych w intencji znalezienia dobrego męża lub żony.

Spośród omówionych wcześniej katolickich portali randkowych inicjatywa DlaSamotnych.pl posiada najbardziej rozbudowaną stronę internetową. Oprócz wspomnianej modlitwy do św. Józefa oraz historii patrona na stronie znajdują się artykuły poświęcone szeroko rozumianej problematyce miłości, samotności oraz relacjom interpersonalnym, a także świadectwa par, które nawiązały znajomość za pośrednictwem portalu. Ponadto w witrynie internetowej regularnie zamieszczane są informacje na temat mszy św. w intencji osób poszukujących małżonka, wspólnych modlitw różańcowych oraz pielgrzymek. Na portalu tym, tak jak na każdym portalu o charakterze matrymonialnym, znajdują się także ogłoszenia o organizowanych wydarzeniach towarzyskich, w tym m.in. o spotkaniach integracyjnych dla singli przy kawie oraz o imprezach tanecznych i balach dla osób żyjących w pojedynkę. Uzupełnienie oferty towarzyskiej stanowi chat. Dzięki niemu osoby korzystające z serwisu mogą w każdej chwili nawiązać ze sobą kontakt. Warto także wspomnieć o bogatej ofercie turystycznej. Użytkownicy portalu mogą skorzystać z wycieczek górskich, rowerowych czy też spływu kajakowego, a także wspólnie spędzić długie weekendy, np. majówkę. Interesującym pomysłem integracji singli na płaszczyźnie kulturalnej są z kolei wspólne wyjścia do kina i muzeum¹¹.

Uwagi końcowe

W niniejszym artykule ukazano przypadek samotności wśród osób żyjących w pojedynkę oraz możliwe scenariusze rozwiązań. Problem ten został przedstawiony w oparciu o religijny model miłości proponowany przez Kościół katolicki. Jednym ze sposobów na przezwycięzenie osamotnienia jednostki jest działalność katolickich portali randkowych. W pracy tej omówiono cztery wybrane portale randkowe o proveniencji katolickiej. Z przedstawionych rozważań wynika, że każdy z portali ma do zaoferowania bogatą ofertę programową dla singli wyznających podobne wartości światopoglądowe, przede wszystkim religijne i moralne. Wydaje się, że najpopularniejszą, a prawdopodobnie także najskuteczniejszą metodą nawiązania relacji interpersonalnej z drugim człowiekiem, jaką stosują katolickie portale randkowe, jest inicjowanie tzw. szybkich randek. Ciekawym pomysłem wydaje się aranżowanie wycieczek turystycznych oraz wspólnych wyjść dla samotnych osób do obiektów kulturalnych, takich jak: kino, teatr, muzeum. Warto wspomnieć także o bogatej ofercie towarzyskiej proponowanej przez katolickie portale randkowe, w tym przede wszystkim o organizowaniu bali i imprez tanecznych dla singli. Najważniejszym polem działalności portali randkowych o rodowodzie katolickim jest jednak kultywowanie wartości religijnych wśród ich użytkowników. Odbyna się to przede wszystkim poprzez uczestnictwo w mszach św. w intencji znalezienia odpowiedniego kandydata na małżonka, wspólne rozważanie Pisma Świętego oraz modlitwę różańcową.

Reasumując, katolickie portale randkowe odgrywają ważną rolę w poszukiwaniu partnera życiowego oraz bliskich relacji interpersonalnych. Można zaryzykować stwierdzenie, że stanowią pewne panaceum, antidotum na samotność z dwóch powodów. Po pierwsze, dzięki ich działalności single mają szansę na nawiązanie relacji z innymi osobami, co przyczynia się do zmniejszenia poczucia braku istotnych więzi społecznych. Po drugie, katolickie portale randkowe dają możliwość singlom na nawiązanie intymnej relacji pomiędzy kobietą a mężczyzną, wyznającymi podobne wartości. Przedstawione w niniejszym artykule rozważania na temat przeciwdziałania samotności za pomocą działalności katolickich portali randkowych nie wyczerpują podjętego tematu. Co więcej, podjęty w tym tekście problem badawczy jest na tyle ciekawy i zarazem niedostatecznie obecny w dyskursie naukowym, że zasadne wydaje się kontynuowanie badań socjologicznych w powyższym obszarze.

Bibliografia

- Czernecka J. (2009), *Cechy idealnego partnera i idealnego związku w opinii polskich singli i singielek*. „Acta Universitatis Lodzianensis. Folia Sociologica” 34, s. 139-154.
Czernecka J. (2014), *Wielkomięscy single*. Warszawa: Wydawnictwo Poltext.

¹¹ Zob. www.dla-samotnych.pl [dostęp: 14.11.2017].

- Chudy W. (2005/2006), *Filozofia personalistyczna Jana Pawła II*. „Teologia Polityczna” 3, s. 233-252, http://www.teologiapolityczna.pl/assets/numery_tp/tp3/chudy_tp3.pdf [dostęp: 15.11.2017].
- Dziewiecki M. (2005), *Najpiękniejsza historia miłości. Portret mężczyzny i kobiety XXI wieku*. Kraków: Wydawnictwo Espe.
- Dziewiecki M. (2006a), *Szczęśliwe małżeństwo i trwałą rodziną*. Warszawa: Wydawnictwo Sióstr Loretanek.
- Dziewiecki M. (2006b), *Ona, on i miłość*. Kraków: Wydawnictwo Espe.
- Dziewiecki M. (2007), *Niezawodna miłość*. Kraków: Wydawnictwo Espe.
- Filipak M. (2013), *Pytania o sprawy ludzkie*. Lublin: Wydawnictwo UMCS.
- Giddens A. (2007), *Przemiany intymności. Seksualność, miłość i erotyzm we współczesnych społeczeństwach*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Jan Paweł II (1988), List apostolski *Mulieris Dignitatem*, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/jan_pawel_ii/listy/mulieris.html [dostęp: 5.12.2017].
- Kalisz M. (2013), *Koncepcja Miłości Karola Wojtyły*, http://www.okiem.pl/czytelnia/art_milosc_wojtyla.htm [dostęp: 16.11.2017].
- Kędzior W. (2014), *Samotność – ucieczka od miłości* [w:] J. Zimny (red.), *Samotność – wybór czy konieczność?* Stalowa Wola: Wydawnictwo KUL, s. 699-714.
- KKK, *Katechizm Kościoła katolickiego*. Warszawa 1994: Wydawnictwo Pallottinum.
- Mariański J. (2014), *Kontrowersje wokół religii i moralności. Tożsamość czy rozbieżność?* Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Paprzycka E. (2013), *Bycie singlem jako doświadczenie niejednorazowe w przebiegu życia* [w:] K.L. Kuklińska (red.), *Singlizm. Nowy styl życia w ponowoczesnym świecie*. Warszawa: Wydawnictwo Trio, s. 91-119.
- Pięć minut na miłość, czyli kilka słów o speed datingu*, <https://100club.pl/artykuly/Piec-minut-na-milosc--czyli-kilka-slow-o-speed-datingu,4243.html> [dostęp: 3.11.2017].
- Sieńko D. (2014), *Samotność ludzi starszych i sposoby jej przeciwdziałania* [w:] J. Zimny (red.), *Samotność: wybór czy konieczność*. Stalowa Wola: Wydawnictwo KUL.
- Speed dating – zakochasz się w trzy minuty*, <http://zwierciadlo.pl/seks/partnerstwo/speed-dating-zakochasz-sie-w-trzy-minuty> [dostęp: 3.11.2017].
- Szczeptański J. (1988), *Sprawy ludzkie*. Warszawa: Czytelnik.
- Tarnogórski C. (1988), *Wobec samotności i osamotnienia* [w:] M. Szyszkowska (red.), *Samotność i osamotnienie*, Warszawa: Instytut Wydawniczy Związków Zawodowych s. 3-18
- Wojtyła K. (1982), *Miłość i odpowiedzialność*. Lublin: Wydawnictwo Towarzystwa Naukowego KUL.
- Zimny J. (2014), *Wstęp* [w:] J. Zimny (red.), *Samotność: wybór czy konieczność*. Stalowa Wola: Wydawnictwo KUL.
- Zych A. (2001), *Słownik gerontologii społecznej*. Warszawa: Wydawnictwo Żak.
- Żurek A. (2005), *Relacje łączące młodych singli z rodzicami* [w:] W. Wrzesień, A. Żurek, I. Przybył (red.), *Rodzice i ich dzieci w tańcu pokoleń*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe PWN, s. 77-90.
- Żurek A. (2008), *Single. Żyjąc w pojedynkę*. Poznań: Wydawnictwo UAM.

Strony internetowe

- <https://www.chrzescijanscysingle.pl/> [dostęp: 9.11.2017]
- <https://www.dla-samotnych.pl/> [dostęp: 14.11.2017]
- <http://www.przeznaczeni.pl> [dostęp: 3.11.2017]
- <https://zapisanisobie.pl/> [dostęp: 12.11.2017]